

Wprowadzenie

Uwolnienie się od dominacji imperium radzieckiego przez państwa Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego oraz Azji Centralnej na początku lat 90. XX w. miało istotny wpływ na relacje międzynarodowe, jak i na kwestie bezpieczeństwa w wymiarze regionalnym i globalnym. Dokonanie strategicznego wyboru rozwoju poszczególnych państw z obszaru poradzieckiego przebiegało pod wpływem licznych czynników wewnętrznych i zewnętrznych. W ten sposób następowało m.in. odrodzenie tradycji kulturowych i religijnych, kształtowały się nowe ruchy polityczne, powstawały organizacje i stowarzyszenia społeczne, suwerenne państwa przystępowały do organizacji międzynarodowych (np.: Organizacji Narodów Zjednoczonych, Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie / Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Rady Europy¹). Warto także podkreślić, że równoległe trwały procesy reintegracyjne na obszarze poradzieckim², w których wiodącą rolę odgrywała Federacja Rosyjska jako spadkobierczyni imperium radzieckiego. Celem aktywności rosyjskiej było zachowanie stałych wpływów w nowo powstałych suwerennych państwach na przestrzeni poradzieckiej.

Mimo iż wszystkie państwa regionu funkcjonowały przez prawie siedemdziesiąt lat w składzie jednego organizmu państwowego, to po odzyskaniu niepodległości każde państwo suwerenne dążyło do zaznaczenia własnej odrębności i odmienności kulturowej. Zauważalne jest przy tym, że ustawodawcy suwerennych państw zgodnie odnieśli się do normy dotyczącej demokratycznego ustroju państwa, co znalazło wyraz w konstytucjach. Po upływie ponad trzydziestu lat zaobserwować można jednak, że zdecydowana większość państw regionu funkcjonuje w systemie tzw. demokracji fasadowych³, a umocnienie się reżimów

¹ Jedynie sześć państw postradzieckich należy do Rady Europy: Armenia, Azerbejdżan, Gruzja, Mołdawia, Rosja, Ukraina.

² Np.: Wspólnota Niepodległych Państw, Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza, Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, Szanghajska Organizacja Współpracy, Państwo Związkowe Rosji i Białorusi.

³ Raporty Freedom House, Amnesty International, Transparency International, Reporterzy bez Granic oraz szeregu innych od wielu lat wskazują na poważne naruszenia w dziedzinie ochrony praw i wolności jednostki w państwach poradzieckich, zaburzenia systemu trójpodziału władzy, umacniające się autorytaryzmy.

autorytarnych na przestrzeni poradzieckiej stanowi obecnie charakterystyczną cechę regionu. W mniejszości natomiast znalazły się państwa, które deklarują proeuropejski wybór oraz podejmują próby pogłębienia współpracy z Unią Europejską oraz NATO⁴.

Próba wyjścia przez państwa poradzieckie poza strefę wpływów Rosji, spowodowała agresywną reakcję mocarstwa regionalnego. Inicjowanie i wspieranie konfliktów zbrojnych przez Rosję na terenie suwerennych państw, szantaż ekonomiczny i wieloletnie wojny handlowe stanowią stały element rosyjskiej polityki zagranicznej wobec państw ościennych. Gruzja, Mołdawia i Ukraina, doświadczając poważnych zagrożeń dla integralności terytorialnej państwa ze strony Federacji Rosyjskiej, nie rezygnują z idei integracji euroatlantyckiej. Wyzwaniem jest dla tych państw przestrzeganie zasad demokracji oraz poszanowanie praw i wolności jednostki w warunkach permanentnego zagrożenia bezpieczeństwa. W Gruzji, Mołdawii i na Ukrainie, mimo okupacji części ich terenów przez Rosję oraz trwającego prawie osiem lat rosyjsko-ukraińskiego konfliktu zbrojnego, nie zrezygnowano z reform mających na celu zacieśnienie współpracy z UE. W 2014 r. wszystkie trzy państwa podpisały umowę stowarzyszeniową z UE, co przyspieszyło procesy implementacji europejskich norm i zasad funkcjonowania gospodarki, zliberalizowane zostały reżimy wizowe i uproszczono zasady podróżowania do państw strefy Schengen obywatelom państw stowarzyszonych. Dokonanie wyboru cywilizacyjnego przez Gruzję, Mołdawię i Ukrainę oznacza ostateczne pożegnanie ze spadkiem po imperium radzieckim, natomiast realizacja zamierzeń eurointegracyjnych przez te państwa będzie możliwa jedynie w warunkach obrony suwerenności.

Larysa Leszczenko, Olha Tarnavska

⁴ Zob.: L. Leszczenko, H. Giebień, A. Jagiełło-Szostak, J. Jarząbek, E. Szyszlak, T. Szyszlak, *Pogranicza cywilizacji. Wpływ dylematów tożsamościowych na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 2019, s. 133-195.